
Πέτρος Γαλάνης

Δρ. Ειδικής Αγωγής Πανεπιστημίου Αθηνών

Δάσκαλος ΕΑ (ΚΕ.Δ.Δ.Υ. Δ' Αθήνας)

petros.galanis@gmail.com

- ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ -

Τα αίτια της προβληματικής συμπεριφοράς

Η «προβληματική» συμπεριφορά είναι μια φυσιολογική αντίδραση που υπάρχει στο ρεπερτόριο του ανθρώπου από τη γέννησή του. Είναι αποτέλεσμα μάθησης. Επαναλαμβάνεται επειδή ενισχύεται, αφού αποτελεί έναν αποτελεσματικό τρόπο να χειριστεί το παιδί το περιβάλλον του.

Λειτουργίες που επιτελούν οι προβληματικές αντιδράσεις

Εκδηλώνουμε προβλήματα συμπεριφοράς προκειμένου:

1. Να προσελκύσουμε την προσοχή των άλλων
2. Να αποσπάσουμε ή να διατηρήσουμε ένα επιθυμητό αντικείμενο ή δραστηριότητα
3. Να αποφύγουμε ή να διαφύγουμε από δυσάρεστες συνθήκες
4. Να λάβουμε ευχαρίστηση μέσω αισθητηριακών πηγών (π.χ. στερεοτυπικές αντιδράσεις)

Λειτουργική αξιολόγηση της συμπεριφοράς

Η λειτουργική αξιολόγηση της συμπεριφοράς αναδεικνύει τα πιθανά αίτια της προβληματικής συμπεριφοράς και απαντάει στα ακόλουθα ερωτήματα:

1. Ποια προγενόμενα ερεθίσματα σηματοδοτούν τη συμπεριφορά;
2. Τι μορφή συχνότητα, ένταση και διάρκεια έχει η συμπεριφορά;
3. Ποια επακόλουθα συμβάλλουν στη διατήρησή της;

Αντιμετώπιση

Γενικές αρχές:

- Η παρέμβαση γίνεται βάσει της λειτουργίας της συμπεριφοράς και όχι βάσει της εξωτερικής μορφής της.
- Όταν υπάρχει ισχυρή παιδαγωγική σχέση οι προβληματικές αντιδράσεις είναι ηπιότερες και πιο σπάνιες.
- Συχνά για την τροποποίηση των προβληματικών αντιδράσεων χρειάζεται συστημική αντιμετώπιση.
- Έχουμε συνέπεια και σταθερότητα στην αντιμετώπιση.

Προσοχή: Οι τιμωρητικές διαδικασίες, εκτός του ότι δεν είναι παιδαγωγικά και ηθικά ορθές, διαταράσσουν την παιδαγωγική σχέση και η αποτελεσματικότητά τους δεν διατηρείται σε βάθος χρόνου.

Πρόληψη των προβληματικών αντιδράσεων μέσω της τροποποίησης του περιβάλλοντος

Πρόσκαιρα τροποποιούμε τις συνθήκες έτσι ώστε να μην πυροδοτούν την προβληματική συμπεριφορά:

- Προσαρμόζουμε τις απαιτήσεις στο επίπεδο των μαθητών.
- Έχουμε οργάνωση και σαφή δομή στη μαθησιακή διαδικασία.
- Παρέχουμε σαφείς εντολές και οδηγίες.
- Αποσύρουμε τα ερεθίσματα που διαταράσσουν το μαθητή.
- Έχουμε γρήγορους ρυθμούς στη διδασκαλία.
- Παρέχουμε τακτικά ενίσχυση σε συνάφεια με κοινωνικά αποδεκτούς τρόπους αντίδρασης του παιδιού.
- Διδάσκουμε στο μαθητή δεξιότητες αυτοπαρατήρησης και αυτοκαταγραφής.

Πρόληψη των προβληματικών αντιδράσεων μέσω της διδασκαλίας εναλλακτικών τρόπων αντίδρασης

Η διδασκαλία εναλλακτικών - κοινωνικά αποδεκτών, τρόπων αντίδρασης συμβάλλει στην οριστική τροποποίηση της συμπεριφοράς. Διδάσκουμε λειτουργικά ισοδύναμες αντιδράσεις, δηλαδή αντιδράσεις που ικανοποιούν τις ίδιες ανάγκες με την προβληματική αντίδραση (συχνά αφορούν δεξιότητες επικοινωνιακού λόγου).

Ενδεικτικά παραδείγματα τεχνικών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων συμπεριφοράς, ανάλογα τη λειτουργία που επιτελούν

1. Προσέλκυση της προσοχής: Διδάσκουμε το μαθητή να έλκει την προσοχή μας με κοινωνικά αποδεκτούς τρόπους. Αναθέτουμε καθήκοντα βοηθού. Αγνοούμε ήπια προβλήματα.
2. Απόκτηση-διατήρηση ενισχυτή: Διδάσκουμε το μαθητή να ζητάει τον ενισχυτή με κοινωνικά αποδεκτό τρόπο, ενώ ταυτόχρονα το εκπαιδεύουμε να δέχεται την ενίσχυση με καθυστέρηση (π.χ. μέσω συστήματος ανταλλάξιμων αμοιβών)
3. Αποφυγή-διαφυγή: Βελτιώνουμε τα κίνητρα του μαθητή για συμμετοχή στη μαθησιακή διαδικασία, τον διδάσκουμε πώς να ζητάει «διάλειμμα» και προσαρμόζουμε τις απαιτήσεις μας στις δυνατότητές του.
4. Λήψη ενίσχυσης μέσω των αισθήσεων: Απομακρύνουμε από το περιβάλλον ερεθίσματα που πυροδοτούν την έκρηξη θυμού ή τη στερεοτυπική αντίδραση. Φροντίζουμε το παιδί να απασχολείται εποικοδομητικά κατά τη διάρκεια της παραμονής του στο σχολείο. Διδάσκουμε κοινωνικές δεξιότητες. Διακόπτουμε τη στερεοτυπική αντίδραση άμεσα, επαναφέροντας π.χ. τα χέρια του στη σωστή θέση, ή κατευθύνοντας το παιδί σε αντιδράσεις που τις αντικαθιστούν.

Η τροποποίηση της προβληματικής συμπεριφοράς μπορεί να επιτευχθεί **μόνο** με συστηματική παρέμβαση. Ωστόσο, όσο περισσότερο εδραιωμένη είναι, τόσο δυσκολότερα τροποποιείται.